

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА СРПСКО-КРАЉЕВСКА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА И СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ ЗА ЦЕО ОВАЈ САЗИВ:

ЗА СРБИЈУ 5 ДИНАРА

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ТОЛИКО ИСТО С ДОДАТКОМ ПОШТАРИНЕ

УРЕЂУЈЕ СЕКРЕТАР СКУПШТИНСКИ
РАЊО ПЕТРОВИЋ

БРОЈ 7

УТОРАК 22 ЈУНА 1893

ГОДИНА III

9 САСТАНАК

11 јуна 1893 у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК,

Никола П. Пашић

СЕКРЕТАР,

Алекса Ратарач

(НАСТАВАК)

(О уговору, М. Милоновић).

Друга је примедба г. Вукашинова односно обрта. Г. Вукашини страхује да се обрт можда неће моћи наплаћивати кад се има у виду уговор између Србије и Немачке. Таквој бојазни нема апсолутно никаква повода. Ако се у том уговору не помиње обрт, то никако не значи да се може довести у сумњу наше право да наплаћујемо; обрт је наша унутрашња дажбина: тако смо га ми представили и тако се обрт у трг. уговорима сматра. Ту унутрашњу дажбину ми имамо у принципу право да наплаћујемо према стопи, коју за добро нађемо. Уговором између Аустрије и Србије ограничено је, да обрт не може бити већи од 7 на сто по вредности. У уговору Србије са Немачком не помиње се ништа о обрту. То не значи да се тај обрт не може зато наплаћивати већ на против да нас тај уговор ни у колико не ограничава у праву наплате обрта. И кад се ни у уговору између Србије и Аустро-Угарске ништа о обрту не би помињало, Србија би могла наплаћивати колико хоће у име обрта, 10, 20 и више процената.

Г. Вукашин се зауставио за тим на питању о монополима, а за то питање о монополима такође су неки посланици везали и питање о концесијама. Шта су концесије, о томе је говорено јутрос, и то је питање довољно расправљено. Ја ћу с тога једино, да обратим пажњу на то, да ова одредба, која се односи на монополе није за нас никакав губитак. Према говору г. Вукашина изгледало би да је Србија до данас имала одрешене руке, да заводи монополе, које хоће, а да се овим уговором обвезала, да може увести монополе само на оне артикле, који су побројани у дотичној тачци закључнога протокола. Ствар међутим не стоји тако. По ранјем уговору Србија је могла ударити монополе само на артикле, који су сад фактички монополисани, а то су со, дуван, барут и експлозивне материје. По садашњем уговору Србија је добила право, да може да монополише још четири нова артикла.

Ја ћу признати у томе погледу да наш уговор са Аустро-Угарском чини изузетак од других трговинских уговора, које су друге разне државе у последње доба закључиле међу собом.

Али мора се такође признати, и то да је могло имати доста основа, да се учини изузетак у том погледу и да је друга страна могла имати разлога да тражи од Србије, да се ограничи у погледу монополисања. Оно што Аустро-Угарска није имала потребе да тражи од Немачке или обратно Немачка од Аустро-Угарске или једна и друга од Италије, то Аустро-Угарска и Немачка имају потребе да траже од Србије. Са увођењем монопола иде врло тешко у земљама, које имају развијену индустрију. Увођење монопола у земљама, које немају индустрију иде на против врло лако. Биће вам познато колико је тешко у Немачкој да се заведе монопол на дуван. Зато? Зато, што је тамо приватна индустрија јако развијана. У тој држави не би никоме могло на намет пасти, да заводи монопол рецимо, на шећер, за то, што би требало плаћати велике оштете и повредити интересе великог броја произвођача. У Србији би ми могли монополисати све, и шећер и штофове и порцулан и стакла, и на тај начин могли би на сваком тренутку изиграти битне одредбе уговорне, које нас обвезују према страним државама. Дакле морамо признати да је Аустро-Угарска могла имати озбиљног разлога да тражи да се уговором утврди, које артикле мислимо монополисати у корист државне касе. Укунути број тих артикала већи је у осталом и обухвата више но што износе монополи у ма којој европској држави.

Да пређем сад на питање о тарифи. Г. Вукашин Петровић одао нам је правду у том погледу, признавајући, да је тарифа израђена брижљиво и да је у главном, сем неких малих изузетака, добра. У тарифи г. Вукашин гледа велики добитак за Србију. Г. Андра Ђорђевић напротив приметно је, да се то не може истичати као никаква добит за Србију, јер на крају крајева царина је једна пореза, коју плаћају српски грађани као потрошачи увезених предмета. А кад је у питању пореза, г. Ђорђевић тада прегледава непосредне порезе посреднима, налазећи да српске финансије треба да траже своје главне изворе у непосредној порези. Остављајући на страну то што је погрешно сматрати царине само као фискално средство, и што је још погрешније помислити да се државне потребе могу у главном подмирити непосредним порезима, оставићу се један тренутак на најделикатнијој страни овога питања. Питање је једно велико, ко плаћа вишак царине кад се та царина у једној земљи повећа на предмете, који се увозе из друге земље. Питање је то дало повода врло интересантној дебати у Немачкој баш у последње време, кад је била реч о повећању царине на жито. Том приликом један велики ауторитет — кнез Бизмарк — доказивао је јаким разлозима, да није истина да вишак царине плаћају увек потрошачи, него да се вишак царине дели између потрошача и продавца. Као кад се царина у једној земљи повећа на производе из туђине, знатан део те царине спосе и они, који

продају; јер онај који продаје налази се тада у опасности, да ће се потрошња смањити па мора, било да се труди, да усаврши своју производњу, како се цена услед повећане царине не би знатно попела, било да пристане на извештај мањак у свом профиту.

Најзад, да се и овом приликом уставим на питању о царини на наше жито. Већ је доста јасно доказано, да је ова царина, која је сад утврђена у овом уговору од 75 крајцара на 100 килограма релативно већи добитак за нас, него што је била царина од 50 крајцара, онда, кад је грађен уговор од 1881 године. Кад се градио уговор од 1881 године, онда је на жито била царина 50 крајцара по општој тарифи Аустро-Угарској. Аустро-Угарска није тада нама учинила никакве уступке, већ нам је дала оно, што је дала свима другим државама, које чак нису са њом ни имале уговора. Доцније подигнута је стопа царинска од 50 крајцара на једну форинту. Влада је наша повела услед тога накнадне преговоре, да стопу од 50 крајцара осигура за Србију и тога ради уступила је нарочиту повластицу аустриским пристаништима: Трсту и Фијуми. Говорило се данас да је та привилегија исто оно што је утврђено и овим уговором. То није истина. Овим уговором дали смо ми повластицу Трсту и Фијуми искључиво за колонијалне предмете, док по споразуму ранијем, привилегија Трста и Фијуме није се ограничавала на колонијале, него је обухватала све предмете, који су се могли преко Трста и Фијуме увозити из оне земље у Србију. Дакле и ту има, као што се види, приличне разлике.

Г. Вуканшић Петровић приметио је такође, да оно што сам јуче напоменуо односно закона о *Mahlverfahren*-у нема за нас никакве вредности. Што ће Аустро-Угарска враћати својим млинарима ону количину царине, коју су они платили за увоз жита, то за наше извознике ништа не значи. Тако ствар не стоји. Неоспорно је да ће онај, који купује српско жито, имати у виду кад буде погађао цену, да ће му се вратити извесна сума, коју је увозник платио у име царине. За нас није главни интерес колику ће царину платити наш увозник, кад увози своје жито на стране пијаце. Питање је главно, какве ће купце он наћи, и разуме се, кад ће се купцу одмах вратити она царина, коју је продавац платио, онда ће то знатно утицати на цену, и према томе продавац неће имати да поднесе никакве жртве услед повећане царине. Тачна статистика која се води о начлати царине и о повраћају царине на жито, у виду млинарске премије, показује пак, да за неколико последњих година, од неколико милиона кг. жита, који се из Србије извозе, није остало на 100 хиљада кг. на које није царина враћена. Закон тај о поступку при извозу брашна из Угарске уништава сваку штетну страну, која би могла погубити за наше извознике отуда, што је царина на жито повећана.

Ранко Тајсић — Само да исправим нешто. Мој друг г. Миловановић каже, да се ја буним о пореклу и раси. Ја се не буним. Цео свет зна шта је порекло а шта раса. Нпр: видим чопор говеда жуто мрке, одмах знам да су ужичке. Мене буну чл. 2 а не порекло. Порекло и пасмина није пасом као што он објашњава. По чл. 2 порекло доказује уверење. Опет ће овде бити оно што сам пре навео да ће они гледати по спољашњем обележју, да виде одакле је стока и да закључе: није Српска већ Бугарска или ма чија друга и натраг. Г. Миловановић је тврдио, да ово неће бити, чега сам се ја бојао. Ја и онег мислим да ће овако бити како ја кажем и то ћемо у кратком времену видети.

Алекса Ратарац — Господо! Као посланик сматрам да сам дужан да пред Народ. Представништвом кажем неколико речи о новом трг. уговору, који је закључен са Аустро-Угарском то тим пре; што он није кратког века него има дужи рок, од 10 год. Ко зна најпосле колико ће нас после 10 година доћи овде, да мислима својим изнесем овде изналазимо последице, па је боље исказати сад што се има ради знања будућих преговора и законодаваца. На првом месту морам признати до бру вољу делегатима српским да за земљу што корисније ураде; они су доста радили као добре патриоте, и нису пред њима имали интересе стране, но интересе земље, јер оно што се

могло добити они су добили. Уговор је имао да се закључи са државом која ја много јача од нас и чије тежње на српског живља нису никакво искрене, по ономе што нам је до сад вратила за оно, што смо јој чинили, те по томе није лако изградити што год корисно за нас, као слабијег уговорача.

Но ја ћу прећи на неке напомене. Што се тиче уговора у опште и царине, нарочито царине на жито, нека ми је слободно да изнесем своје назоре. За нас је чисто и јасно, да је царина на жито отежана, да ће њу платити наш произвођач. Ја се у малом бавим у тој врти трговине и знам случајеве, да кунац кад ми одређује цену, он мени ставља на терет тих 25 крајцара, што на последњем уговору има више да плати на 100 кила. Ја ћу наравно то платити сам, јер сам жито купуно незнајући за ову повишницу у царини, али од сад ја ћу то ударити на произвођача. Што се тиче навода да ће од пијаце зависити каква ће цена бити, ја држим да ће то зависити од природних услова, од тога како је родило у једној како у другој држави, какво је жито и т. д. Сва је ствар овде у томе, да се наш произвођач терети са 25 крајцара више. Ја сматрам да је добит у томе, што се овим уговором изриком одређује однос те трговине и није као што је до сада било. С те стране сматрам да је боље имати нешто одређено по неодређено које, може да буде опасно. Што мене буну као посланика и човека из народа то је ветеринарна конвенција, а нарочито чл. 2. пасус 3. Ја ћу бити слободан да вам га прочитам, јер до сада ни један од г. посланика нису на њ ушпорили Народну Представничку ош гласи: (чита)

„Уверење мора да садржи потребне податке о пореклу стоке, сирових сточних производа и предмета, који могу да буду преносници заразе, као и о путу, којим се ишло до увозне станице; потврдом марвеног лекара мора тако исто да се означу, да се у месту одакле је стока и у суседним општинама, за последњих 40 дана пре експедиције, ни један случај говеђе куге или какве друге заразне болести, за коју је законом прописана обвеза, да се објави, и која се пренаша на ову стоку, за коју је и уверење издато, није појавило. Односно стоке мора се још потврдити, да је пре доласка провела најмање 40 дана у месту одакле је.“

За мене ово што сам прочитао значи могућност, која може да наступи у овоме: један марвени трговац има један чопор свиња, он га има у Смедереву. Од Смедерева до полазне станице мора да путује, ако му се полазна станица сматра као излаз, он ће морати ту да остане 40 дана. Или ако је донео у Београд, ту ће морати да седи 40 дана и тиме није поможено трговини, но је још отежано. Чл. 3 исте конвенције мене много буну због једне речи. То је онде, где се налазе реч „сумњива“. Сумњати је, господо, дозвољено сваком; може неко за пнат да посумња. Чуо сам једнога предговорника, како је доказивао, да лекари то своје мњење као стручни људи неће да изигравају и да ће га стављати написмено. Питам ја вас коме ће онда да одговарају? Ако ће да одговарају јавном мњењу своје земље, то може да насупи случај да јавно мњење њихово одобрава њихово поступање. Ја предвиђам овде оно што би требало да постоји у неким уговорима неки изборни суд: овде би требао неко да дође па да пресуди, да се рашчисти питање а не тако тек врати одакле оћеш?

Једну малу замерку имао бих да учиним господо делегатима и у томе што су у ноту под 2) изоставили најглавнија трговачка места: Смедерево и Дубравицу. Смедерево је стара трговачка варош; ту постоје обори а сад је извоз на тим местима забрањен и они трговци, који су ранили стоку у Смедереву мора ће да заобилазним путем иду на Београд. То је скопчано са трошковима а кад се дода трећи пасус из члана 2, ако морају да леже 40 дана у Београду, многи ће да се ратосиљају такве трговине. Конвенцији је врло крупна замерка и у овом. Ми у старом смедеревском овругу имамо велики број трговаца, који се занимају трговином с рогатом стоком, код њих се то ради на брзу руку, то су људи, који раде с малим процентом. По овој конвенцији ако се узме строго да се мери стока, шта ће бити онда, кад један мали транспорт одлежи 8 дана. Господо, погодбе на туђем земљишту друкче утичу кад

стока, с наших климатских прилика оде на друге, па још одлежи 8 дана, колико ће људи ту да губе? Могу да мислим да ће делегати одговорити, па то не мора бити. Ја кажем, да можда не мора бити прве, друге, треће године, али после може да наступи. И биће случајева да ће људи, враћајући се, ићи у банкроте нарочито они, који се служе туђим повцем.

У опште кад узмемо с гледишта тога и с погледом на тешке прилике, при којима је уговор закључен, нарочито српско финансијско стање, долазимо до закључка, да су наши делегати имали једино финансијске прилике пред очима, дакле тражили су општу добит. Ја сматрам, да је овде општа добит постигнута за нас, а сматрам да је и Аустро-Угарска добила општу добит царином на жито.

Сматрајући с те стране, што смо добили општу добит за наше финансије, ја ћу с мирном саветљу глазати за овај уговор, с жељом, да ће после будућности од 10 година све што се сад изнело узети и онда у праведну оцену како од стране наших заступника тако и од противне стране.

Ђока Анђелковић. — Господо! Колика се пажња указује овоме трговинском уговору са Аустро-Угарском доказ је не само дуга дебата, која се још од јуче води у народној скупштини, већ и она особена пажња, са којом пратите ток њезин. Нема сумње да је ово по себи већ доказ, да сви увиђамо да је питање о овом трговинском уговору уједно и питање великих интереса земљаних.

И ко би могао оспорити да није потреба да се питање спољне трговине слаже како увоза тако и извоза и што правилније цени и оцењује. Оцена ова може бити са разних гледишта, али, по свима досадашњим говорима како наших другова тако и г. г. из опозиције, који с мотивацијом одобравају закључени уговор, изгледа да уговор има више релативних добрих него рђавих страна и да га ми сви без разлике са једним изузетним примамо.

Оваквом оценом хтео сам пред Народ. Скупштином да потврдим и разлику, која постоји између садашњег и новог уговора. Целокупна разлика говори, да је овај нови уговор према пређашњем једна еманципација.

Овде се дакле испунила једна наша тежња и жеља, која се сваком даном све јасније виђала и сазнавала не само у народном представништву него и у штампи и у књижевности, а та је жеља: *да се Србија што више еманципује и пође независно путем свог економског развоја и слободе економске.* Оцена овога уговора мора да буде релативна оцена, а не апсолутна, јер се не може рећи да је овај уговор најбољи, јер то би било и сувише кад би то ко могао и смео тврдити. Но ипак, остављајући апсолутно мерило на страну ваља овај уговор примити нарочито из наших унутрашњих прилика а које су у овоме:

Разлози су на првом месту *наше финансијске прилике* а после економске. Ја сам нарочито истакао ту страну финансијску не из тога разлога, што је уређење наших финансија у опште прече од уређења економског, већ што као народни посланик, који седим овде већ три године и имам дубоко уверење, да наше финансије потребују јаким извором, како би се могле опорављати што пре и што јаче. Средства за то не леже у повећању непосредне порезе већ у овој врсти посредне порезе, која лежи у повећаној увозној стопи артикала за увоз. Разумевајући, да финансијски извори у нашој земљи буду што обилатији, ја сам ипак озбиљно проучавао и тарифу оних артикала, чија би увона стопа имала утицај и на економски развој наше отаџбине.

Мислим, да ћу не само ја, већ и сваки озбиљнији посматралац тарифе за увозну трговину доћи до истога закључка. Треба само узети у оцену оне стопе, које оптерећавају разне прераде дрва, прућа, гвозђа, тканина па и јестива, па ће се и сам уверити да су тим заштићени они почеци нашег ручног рада а и опалих индустријских радњи.

Непристрасно ценећи и стање финансијско, које се има очекивати од овога уговора и економски развој домаће радности и индустрије, ја сам уверења да је овим уговором

постигнут већи успех од онога, који данас вреди, да је дакле бољи од пређашњег. Но да ипак није и без својих mana.

Господо! Кад посланици царевинског већа у Бечу налазе да овај уговор има mane за њих, ја држим да ми, као земља економски и финансијски много мање развијена, земља која не може да стане на политичку висину као Аустро-Угарска царевана, имамо далеко већих разлога, да то исто потврдимо и са нашег гледишта.

Ко је имао прилике да прочита говоре у делегацијама, тај ће се готово изненадити са каквом су бојазни говорили о том њихови посланици и тврдили, да је овај уговор једно повлачење на политичком пољу Аустро-Угарске. То тако мора и бити. Сваки народ суди са своје тачке гледишта уговоре. Ми смо мање више сви тврдили да га оберучке не примамо а они га онег не би били ради примити што је садашњи уговор према постојећем корак повлачења натраг за част и достојанство Аустро-Угарске.

И онда се, господо, може мислити, да доста има смисла оно што сам мало пре казао, да је садашњи нови уговор еманципација Србије према постојећем, ослобођење и један корак више за самосталност Србије у њеном праву, да се развија у свом економском животу.

Наводећи извесне артикле, који су за сад економски заштићени и да они могу развити ту могућност да се народна индустрија унапреди, ја ћу прећи на један члан ветеринарске конвенције, који ми није довољно јасан, а прелазим преко оних разлога, који су пали противу ове конвенције као и противу — одговора делегата и повереника владиних за ово питање. Као народни посланик заиста имам пуно разлога, да водим рачуна више на нашу *производњу унутрашњу*, на производе земаљске за наш извоз, који је у ствари наша права трговина. Шта више, овде би смели изнети мишљење наших старих трговаца, да је управо оно трговац, који се бави само извозом, а онај, који увози, да је само туђ агент, само вршилац туђих послова. Ценећи то, као ствар јасну, ја сам рад да у овој прилици и покрај тога, што је доктор Лаза Илић објаснио како се разуме овај члан 3 последња алинеја и како га разумеју г. г. владини повереници, који су онда били делегати при склапању ових уговора прочитао исти. Она гласи овако: „На захтев сопственика стоке административна власт у земљи, у коју је стока увезена односно месна власт, где је константована болест увезене стоке и одакле се транспорт враћа, може допустити да се стока одмах закоље и тако заклана прода само ако природа заклане стоке и т. д.“ Ја бих дакле молио г. г. делегате, да обрате пажњу на овај конкретан пример Дође н. пр. експорт свиња, па се закоље које бравче с тога што је бобичаво Лепо дакле, ако је бобичаво бравче шкоднољиво за здравље, да ли ће се и од сада као што је до сада рађено према овој ветеринар конвенцији допустити да се од бобичавог бравчета сланина продаје пошто зашто за сапунице и ако се има уверења да је таква сланина добра за употребу и прављење масти и да здрављу не худу.

После овога питања стављеног г. г. повереницима владиним молим вас, господо, да ми допустите прећи на оцену извесних погледа г. г. Вук. Петровића и Андре Ђорђевића, којима су оценили овај пројекат уговора. Стављајући се у неколико на гледиште г. Миловановића, са којих је оцену противразлоге г. В. Петровића о трошарини, обртној порези и монополима, ја то остављам и прилазим оцени разлога, које је г. Петровић изнео противу таксе на увоз жита, која сада има своју сталчу стопу према пређашњој произвољној. Г. Петровић тврди да ће при увозу жита наши продајци трпети терет од повећане стопе од 50 на 75 крајцара. Ја држим да нема разлога томе тврђењу, јер ће пре кулци повићи ону висину стопе него продајци, када се добро узме у рачун велика и развијена млинарска индустрија у Угарској са својим великим извозом у туђе земље ван Аустро-Угарске.

Да бих доказао своје тврђење, ја ћу се задржати на једноме факту, који се дешавао нашим трговцима свибарским и под овим садашњим уговором. Дакле, било је прилика, кад се

нашим свињама правило сметње за продају на штајнбрушкој пијаци. Наши су се трговци тада много користили тиме што су купци немачки уживали ту повластицу, да кад купе од нас и превезу транзитом да им се онда врати она царина, коју су положили при увозу. Услед тога су наши трговци могли имати добру цену за своју стоку. Дакле с те исте тачке ја мислим да ће се тако односити и на само брашно. По томе је неоснована тврдња г. В. Петровића да ће продајци платити пецључио. Што се тиче г. Андре Ђорђевића, ту немам ништа да говорим, пошто је г. Миловановић напоменуо, да питање о величини стопе царинске при увозу не решава и питање о оптерећењу потрошача. Ја ћу вас молити да у овом случају станемо на право земљиште, и то из два разлога, из разлога финансијског и из разлога економског. Уз разлог г. Миловановића ја мислим да ће г. Ђорђевић моћи боље схватити да висока царинска стопа неће падати на потрошаче, јер је природно да ће се наша индустрија услед заштите царинске развити и увећати земаљску производњу истих артикала, који се увозе. На тај начин путем такмичења ће наши потрошачи јевтиније куповати ове артикле.

Налазећи, дакле, да су сви разлози, који су пали овде у Народној Скупштини, већином у том смислу, да је овај уговор добар, ја имам још неколико напомена да учиним, које се не односе непосредно на трг. уговор, но који најзаставно утичу на њих. То је овај ред мисли: да је заиста крајње време да ми треба да тежимо еманципацији у тој мери да се упутимо нашем унутрашњем самоопредељењу, да пођемо оним путем, који би нас одвео не само правцу чисто економског развитка, него и у правцу свију других развитака, као: финансијском, материјалном, просветном и културном развитку народном. Ја сам у овој прилици сагласан са шефом направне странце г. Милутином Гарашанином, о чијим сам се патриотичним изјавама јутрос уверио, и који, признајући погрешке своје владавине, налази, да је дошло крајње време да се сви сложимо. Ја у томе идем даље и велим треба поради то да све корпусне и скривене силе земаљске прикупимо, средимо и упутимо сваку на свој пут, било у правцу просветном, трговинском или саобраћајном. Мислим да тада не би било за наше производе само једне пијаце ка северу наше отаџбине у Аустро-Угарској, већ би требало наш саобраћај везати и са солуцком пијацом, као што би га требало железничком пругом тимочком ка западу Србије везати и за прави запад Европски. Да би за тим требало да се користимо односима и тежњама политичким Немачке и Аустрије. И Немачка и Аустрија имају по традицији један пут, који крче. Тај пут, господо, зове се Drang nach Osten — значи продирање на Исток. У том продирању на Исток Аустрија је развила своје тежње нарочито од онда од када је политичка историја њена упућена да иде све више ка Истоку, од када је још пре двеста година сузбијана од свога утицаја на запад европски и уједињењем Италије и ако није изгубила свој велики значај, од када је индустрија од стране Немачке потиснула и са којом она тежи да економски завојује народе на балканском полуострву. О томе продирању ми морамо водити озбиљно рачуна. Али конкурент у такмичењу Аустрији на Балкану је Немачка. И ко је год имао прилике да прочита говоре посланика, известноца и министра трговине у аустријском парламенту, тај је могао да види да су се они помирили с том мишљу, да они треба с нама да поступају колико је могуће више на земљишту равноправног народа — на равној ноzi. Она је већ изјавила своју девизу, да се слаже с Гледстоном у том гледишту, да Балкан треба да припада балканским државама. То је све лепо, али ја држим да је и наша патриотска дужност да не пропустимо да те тежње, које странци према нама имају, да их много боље и више разумемо и свима се силама старамо да их развијемо.

Ја држим, да је то неопходно потребно. Ми као народ, који је кроз векове имао да се бори са мусломанским народом, морамо допустити да се сагласимо да нас они не сматрају да смо високо образован народ, но признајући то, ми смо и народ, који нема онолико развијених потреба, ни кварежа, ни свих

оних услова, који чине тешким живот ових више цивилизованих народа, и онда ја вас молим, да се разумемо у том случају.

Аустрија и Немачка као државе, које имају народе што хоће да чине опреснију, притисак над нижим народима као виши културни народ, онда ми као раса засебна, као племе српско, треба да чинимо све могуће мере да станемо на браник интереса нашег племена како економски тако и у погледу националних наших интереса. У овом случају и ако нисмо убеђени да је овај уговор задовољно у пуној мери наше све финансијске и економске тежње, ја сматрам да треба да примимо уговор с том напоменом, да ова влада узме у оцену све оне говоре, који су данас пали овде у Скупштини, а који се односе на оне тачке, које су нејасне. То је једна страна; друга је ова, да треба поћи путем, којим ћемо очекивати не само да влада и посланици створе законе, који ће упутити нашу домаћу и пољопривредну индустрију ка напретку, већ држим, да је дужност свију нас да као Срби образујемо патриотска удружења, како ћемо као потрошачи примити наше производе, па и ако нису најсавршенији, опет да волимо, ценимо и љубимо оно што је наше, те ћемо на тај начин, чувајући нашу самосталност политичку и економне интересе наше, моћи поћи оним путем камо нас води народна мисао.

Михаило Поповић — Господо! Реч о трговинском уговору толико је много изнела разлога, да је готово исцрпала све, што се имало рећи. И да сам знао, да ће бити толико много говорника, не би се ни јављао за реч, али кад сам већ то учинио, онда вас молим, да ми допустите, да што је могуће краће изнесем гледиште, које имам на данашњи наш трговински уговор. Ја мислим, да кад се већ хоће да говори о овом новом уговору, онда су свега два питања, којима треба Скупштина да се занима, јер од решења тих питања зависи и гласање о уговору.

Прво је питање ово: Да ли је збиља овај нов уговор бољи од старог? Друго је питање: баш ако би се и нашло, да је бољи од старог, да ли је тај уговор направљен, и да ли су успеси наши њиме постигнути онолико колико наш положај према Аустро-Угарској у економском и политичком положају допушта, или је мање постигнуто?

Допустите ми да пређем, решавању првог питања. Из говора свих предговорника видео сам, да се ми сви слажемо у овоме: да у уговору трговинском мора бити заступљен и интерес привредни и финансијски. Ја у напред изјављујем: да сам на страни оних, код којих су привредни интереси далеко претежнији него финансијски. Па не само то, него мислим, да држави сав задатак и јесте у томе: да појача привредну снагу народну, да помогне што више материјалном богатству народном. Све установе, па чак и оне моралне, које би изгледале да нас везују за небо, и да се само другим светом баве и те установе служе у крајњој линији јачању народног богатства, јер ако не би било у друштву морала, сами произвођачи имали би мало разлога и воље на рад. Највећу дакле важност полажем на привредну страну једног трговинског уговора. Разуме се, да и финансијски интереси морају бити заступљени; али према овом, што сам рекао, морају бити заступљени само у толико, у колико се неће штетити привредни интереси наше земље.

Сад ћу да пређем на поређење новог уговора са старим, и прво ћу изнети: у колико су наши финансијски интереси у њему боље заступљени него у старом, а за тим ћу да разгледам, у колико су наши привредни интереси у новом уговору заступљени боље од оних у старом уговору.

Прва и највећа добит финансијске природе новим трговинским уговором долази од саме нове основе царинења, по којој ће се од сад наплаћивати царина по тежини, а не по вредности. Док се роба из Аустро-Угарске царинила по вредности, дотле је, као што сви знамо било широко поље злоупотребама, тако, да се је често плаћао испод половине праве царине. Разуме се, да је тиме губила државна каса знатан део својих прихода. Сад пак овом новом специфичном тарифом нема сумње, да се ствало на пут свима оним злоу-

потребама, којих је да сада било, а којима је главни циљ био да се што мање новца унесе у касе државне. То је једна велика добит за наше финансије.

С друге стране поред добити, коју имају наше финансије, овом новом тарифом добио је и јавни морал, јер ја налазим да су овом новом тарифом узети у заштиту сви поштени трговци. — трговци, који нису мислили да се служе недопуштеним средствима, трговци, који плаћају праву и потпуну царину, јер су по старој тарифи сви поштени трговци долазили у немогућност да конкуришу са оним трговцима, који су служећи се тим неморалним средствима вазда били у могућности, да свој ескап јевтиније дају од оних, који су поштено платили потпуну царину. По овом новом уговору поштени су трговци сачувани и од њих је отклоњен страх, да их туђа несавесност и неморалност упропасти. А то је такође једна велика добит морална. Друга је корист по наше финансије у самом повећању тарифе на многе аустро-угарске артикле, који се уносе, а трећа је добит у монополимa. Ми, као што знамо, по старом уговору нисмо имали права на монополе. Истина тамо је било нешто, што је могло да ласка нама, јер у оном уговору било је одредаба, које су везивале руке колико нама толик и Аустрији јер се старим уговором и Аустрији бранило, да подиже монополе. Ну та одредба сем празна ласкања није имала апсолутно никаке стварне вредности. Њоме Аустрија ништа не губи, као што не би опет добила баш и кад се не би на то обвезала, јер Аустрија као индустријска земља и не може увести монополе. Не може с тога, што би у том случају плаћала велике опште појединим индустријалима.

Ми пак већ нисмо у њеном положају. Код нас, где индустрија није развијена, земљиште је за монополе много повољније. С тога је та одредба у старом уговору за Аустро-Угарску била врло повољна, а за нас врло штетна. Овим новим уговором та је, по нас штетна одредба замењена новом, по којој Србија истина не може произвољно увести монополе, али је бар задобила право на још четири нова, на која по старом уговору није имала права.

Финансијске дакле користи од овог новог уговора има још у толико, што Србија сад има права да установи нове монополе, на које нисмо имали права по старом уговору.

Четврта је корист, нарочито у укинућу диференцијалне тарифе. Јутрос је један од господe предговорника казао: да је то мала добит и да она неће изнети више од 40.000 дина, с тога што целокупна царина неће изнети више него 800.000 динара.

Ја сам нарочито разгледао оне ескапе, који су имали права на то повлашћење, да плаћају половину прописане тарифе и нашао сам их врло велики број, — број толики, да веома знатно штети наше интересе. Далеко више но што је господин казао — по укинућем диференцијалне тарифе, колико су добиле наше финансије, још много више добила је наша привреда а нарочито наши занати. У привредним је интересима нашим, — ма да ја не припадам оним људма, који у заштитној ђумручини траже једино средство, којим се може подићи привреда у земљи, да се ударањем веће царине на стране производе, помогну у такмичењу са страним производима, нарочито они наши производи, који су у нашој земљи израђују и који имају погодаба за повољно развијање. У производњи два су главна фактора капитал и рад. У колико је капитал већи и у колико је у рад унесено више техничкога знања; у толико је произвођач у надметању јачи. Па кад се зна, да су наши суседи и у једном и у другом погледу јачи, онда је са свим појмљиво, да су наши произвођачи у надметању слабији и да их треба што већом царином на туђе ескапе појачати. У старом уговору не само да то није учињено, него је баш напротив смањена царина у половину на оне аустро-угарске ескапе, који се, или у нашој земљи израђују, или за које има повољних погодба за израђивање. Треба само прочитати све ескапе повлашћене, па ће се одмах добити ово уверење.

Ја сам, читајући стари уговор и тражећи ескапе — продукте, који су повлашћени из Аустро-Угарске, нашао на првом месту да је заштићена проста хартија, — дакле она сура проливача и артија од сламе. То је један такав артикал, за који не треба много капитала и који би се лако могао подићи у нашој земљи.

Тај, дакле, артикал, који би се могао код нас да израђује, тај артикал добио је за Аустро-Угарску толчке повлашћене, да је плаћао половину прописане царине. Не значи ли то, да се овим очигледно ишло противу наших привредних интереса, а на корист Аустро-Угарске.

Али најважније је, да је грнчарија била сва заступљена и плаћала половину царине. Ми већ имамо овакве занатлије, који се баве тиме, и ко је посматрао израђевине тих људи, а нарочито оних у Алексинцу, мора им се дивити. И стари уговор, плаћајући половину уговорене царине на ове артикле, није ништа друго учинио, него потпомогас борбу аустро-угарских произвођача против наших занатлија, те да и они прођу оним трагом, којим су прошли и толики многи наши занати, чији се жалосни траг лепо може видети у Јагодини.

За тим долази стакларија разноврсна. Доста је да напоменем ово. Ми имамо једну фабрику стакла. Ово је већ други покушај да се код нас израђује стакло, а на сваки начин, ако је игде потребна заштита, то је потребно тој фабрици. Нема сумње, да у конкуренцији на првом месту игра улогу капитал и рад. Мало пре сам казао, да у колико је капитал јачи, у колико је јача снага и техника, у толико је лакше водити борбу. Дати им још право да плаћају половину оне царине, то не значи ништа више ни мање, него да лакше униште нашу производњу. Тиме је учињена велика штета нашој привреди. Па не само то, него и гвожђа и гвожђарије и све прераде од гвожђарије. Ви знате, да имамо доста занатлија, који се баве занатима са гвожђем. Исти разлог, који вреди за грнчарију, вреди и за ово. Па чак и алати од дрвениарије, који се код нас могу да израђују, и који ће се на првом месту радити, док закон о занатлијској школи нађе један пут примене. Замислите колико се ту далеко ишло! Справе и алати од гвожђа и челика, па виле за сено и ђубре, будаци, лопате и т. д. све су то ствари, које се код нас могу успешно да израђују. И те баш ствари, за које и по свима теоријама треба највише заштите, баш ове ствари, које се израђују у нашој земљи, оне су остале без заштите у нашем старом трговачком уговору. Није ли то најочигледнији доказ да је диференцијална тарифа по старом уговору била не само тежа по њене финансијске интересе, него да је била још далеко штетнија по развиће радиности у нашој отаџбини, јер је смањеном царином у пола помагала стране произвођаче да убију и униште један читав рад привредника, а то су наше занатлије. Овај нови уговор укинуо је диференцијалну тарифу, а тиме је учињена велика помоћ нашим занатлијама, јер им је створено повољније земљиште у надметању са страним произвођачима.

Морам признати, да у прилог наше привреде долази и успех наш у томе, што је за наше производе задржата већином она тарифа, која је била, а која се међу тим разликује од свију других држава, које уносе своје сировине у Аустро-Угарску тиме, што је царина на наше производе много мања од оне, коју плаћају друге државе при увозу у Аустро-Угарску.

Најзад као резултат наших бољих финансија, као резултат свих ових мера, које су учиниле, да се наше финансије појачају, јавља се опет јача наша привредна снага. Јер кад се финансије опораве, кад поставимо буџет на здраву ногу, или ако још успемо, да дођемо до каквог вишка, онда ћемо имати могућности, да држава као богатија, боље потпомогне наш привредни развитак, него ли као држава која се дави финансијским неприликама. То су, господо, добре стране уговора.

Али поред тих добрих страна наш трговачки уговор није ни без рђавих страна. Ја истина налазим, да је такса у опште на наше производе релативно добра у толико, у колико је за друге државе већа; али према користима, које Аустро-Угарска

има од Сибије, као земљорадничке земље, мислим да је требало задржати бар ону стару стоу која је била на жито. До душе ја не мислим да нам оних 25 крајдара, који се увозе у Аустро-Угарску пропадају. Нема сумње да свих тих 25 крајдара неће плаћати наш призвођач, јер се млинарима, који прерађује у брашно нашу пшеницу враћају, те ће према томе и већу цену давати српском житу, али опет не верујем да ће повишење те цене бити у свих двадесет пет крајдара, већ да ће у најмању руку те крајдаре поделити с њима угарски млинари. Свакојако овде ми не стојимо у оној добати, коју смо имали по старом уговору где је било чистих 50 крајдара, а не 75.

Даље налазим, да смо ми финансијски оштећени тиме, што нам је трошарина ограничена на извесан број артикала, на не само то, него су неки артикли, на које смо имали права трошарине, са свим укинути; код неких је утврђена цена, а код неких смањена, као код свећа и сурогата кафе. Го сподо, на што крити, у том погледу стари трговачки уговор био је бољи. Не стоји оно, што је казао г. Милован Миловановић. Он вели, да смо добили нешто, што нисмо имали по старом уговору, да можемо и на производе, које неизрађујемо у нашој земљи ударити трошарину. И доиста на први поглед ствар тако изгледа, али није тако. Они кажу: дајем ти да можеш да удариш трошарину и на предмете које не производим, али те ћу предмете да ти избројим ја. А по старом уговору имали смо права, да ударимо трошарину произвољно на све предмете њихове, који се у нашој земљи производе, а сад по овом новом уговору немамо то право. Друга рђава страна ове трошарине у томе је: што се мени чини, да није никако било места тражењу Аустро-Угарске, да нам она одређује саму стоу што се тиче трошарине. Ја бих могао још да нађем разлога, да изађе с тим захтевом, док је постојао напuhan начин одређивања трошарине, можда би то могла бити последица неповерења, да се неће ударити на наше онолико, колико на њихове. Али кад је утврђен процент, онда мислим да томе неповерењу и утврђивању цена није било места.

Што се тиче ветеринарне конвенције, ја као посланик с њом не могу бити задовољан, с тога, што је наша стока подвргнута прегледу ветеринарском 8 дана, без учешћа наших људи. Тиме што су наши људи избачени и немају учешћа у преглед, врло је чисто могуће да политички, а не ветеринарски разлози утичу на враћање наше стоке. Надати се је, да Аустро-Угарска унесе што већу искреност у примену тих одредаба, јер само од тога, колико буде унела ускрености у тај посао, зависиће наша држања према њој и за време уговора а нарочито при прављењу идучег уговора. У осталом колико наши, толико исто и њени правилно свађени интереси траже, да се ове одредбе примењују са највећом пријатељском искреношћу.

Али и ако нисмо задовољни с том ветеринарном конвенцијом, кад би смо ставили питање: како стоји данашња ветеринарна конвенција према старој, опет би одговор био на страни ове нове ветеринарне конвенције. Јер, док овде потиче бојазан од неискрености, догле се види у старој конвенцији по чл. 5, да је довољно било имати само основану сумњу. А сумња је, господе, сумња. Кад затраже политички разлози и потреба, онда реч „основана“ не чини ништа. Сумња може се увек протурити као основана и она не даје онолико, колико стручни преглед у Аустро-Угарској. Кад упоредите све оно, што налазимо данас као најзгодније у тачкама старог уговора и конвенције, са оним, што је боље у новом трговинском уговору, нема сумње да и ја долазим до уверења до кога сте и ви дошли, а то је: да је овај трговински уговор бољи и да ћу према томе и ја за њега гласати.

Још само реч две, да одговорим на оно питање, које је постављено: да ли је уговор направљен овако, како би га збиља могли направити према положају, који ми имамо према Аустро-Угарској. Неки су од господе посланика рекли, пристајемо на овај уговор још и с тога, што мислимо да је стање под овим уговором боље од стања без уговора. Та зебња и страховање од стања без уговорног на сваки начин долази

од нашег положаја, у коме ми стојимо према Аустро-Угарској па то се исто чуло и у аустријској скупштини. Код њих је било посланика, који су тражили: да њихова политичка и економска надмоћност треба да нађе израза и у трговинском уговору.

Па процењујући своју економску надмоћност над нама, они не само да нису били задовољни овим уговором, већ су тражили од нас и много веће много неправедније уступке а све на штету наше земаљске производње. Процењујући своју моћ у економском погледу, а потцењујући опет с друге стране нашу моћ, један од њихових посланика казао је: да ми кад би смо повели царински рат са Србијом, Србија не би била кадра да га издржи ни по године. Ја не познајем непосредно аустријске прилике, али српске знам. О Аустријским приликама не могу са сигурношћу да говорим, али према ономе, што је њихов извештај у парламенту казао, ја видим да се они не налазе у бог зна, каквом бољем положају од нас. Сами знате да је Аустрија земаља индустријска, а Угарска земљорадничка. Аустрији је више стало до тога да гура своје производе на Исток и земље на Балкану (на Исток у ужем смислу) јер то су једне земље, где она може наћи пијаце за своје индустријске производе. На запад не може се гурати, на запад могу ићи само њене сировине. Па како стоји Аустрија са својим фабрикатама на пијацама балканским? У Солуну по сопственом признању њихова извештајца енглески производи већ су за 1% потисли аустријске фабрикате. У Грчкој два пута је већи увоз енглеских фабриката од аустријских. У Румунију где је Аустрија до првог јуна 1886 пре царинског рата, по извештајцу признању држала пијацу у својим рукама, Немачка данас доноси од целокупног увоза двапут више него Аустрија. Ја мислим да резултати политике трговинске, коју је Аустрија водила према Румунији, не могу је никако саветовати да таку политику тера и према Србији. Нема сумње, да бисмо и сами имали штете од царинског рата, али штета по Аустро-Угарску у таквом случају поуздано не би била мања. Ово сам навео само с тога, да се зна, да царински рат не може нас толико заплашити, да ће Србија из страха пристати и на неправедне уступке. Колико год би он био неповољан за нас толико би исто ако не и више био неповољан и за њу. И с тога мислим, да се царина на жито могла добити мања и у томе би уговор могао бити бољи.

Допустите ми да завршим говор са особитом радошћу, што сам данас чуо једнодушну изјаву уверења свих говорника, да ми збиља сви треба сложено да прегнемо на поправци нашег привредног стања. Док смо се физички борили са нашим непријатељем, српски народ давао је јуначке дружине, које су са оружјем у руди протествовале противу насиља. У економској борби, наоружајмо се патриотизмом, који би створио у нашој отаџбини дружине, вазда спремне, да принесу и личне жртве јачању народног богатства и наше привредне снаге. Тиме ћемо најпоузданије створити земљиште, са кога ћемо у будућим уговорима имати много више успеха.

Цера Павловић. — Г.г. Предговорници у својим говорима готово су испрели све оно, што сам ја имао да кажем, али као члан одбора, коме је било поверено проучавање овог трговачког уговора допустите ми да скренем вашу пажњу на једну ствар. Овде се у извештају вели: „Проучивши пажљиво и озбиљно поверени му посао, потписати се одбор не носи мишљу, да су овај уговор и конвенција такви, какво би Народно Представништво желело. Они су за нас поред свих добрих страна у извесним одредбама донекле и тешки и неповољни.“

Наша бојазан, која потиче од уговора и конвенције потиче више од саме конвенције. Пошто је и о конвенцији о свему говорено, хоћу да скренем вашу пажњу на неке одредбе. На првом месту важна је ствар да је новом конвенцијом избачен онај члан 5 старе конвенције. Истина г. Поваковић тврди да њега има међу другим члановима. Ја господе, налазим да тога члана нигде нема. Неки чланови лице на тај члан пет, али нису ни из далека, као тај чл. 5 старе конвенције. У томе чл. 5 старе конвенције речено је било да само кад има сумње о болести сточној, да могу да врате

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

транспорт и забране увоз не дајући о томе никаквог даљег обавештења. Данас пак према оним члановима који личе на тај члан то не може бити. Данас ако наступе они случаји, који су били пређе, она, Аустро-Угарска, мора написмено дати обавештења о своме поступку. Ви знате да се пређе дешавало, да кад је препуна пијаца њиховом стоком, они враћају наше транспорте под изговором због сточне болести. Тога данас више не може бити. Ако би само због препуне пијаце Аустро-Угарска хтела да врати наше транспорте, ми имамо права да те враћене транспорте прегледају ветеринари и да констатују да стока није болесна, него је просто враћена што се њима хтело. Ја сам уверен, кад би се такав један случај констатовао канцеларским лекарским у том погледу, да Аустро-Угарска као држава првог реда не би никад више у будуће такав случај поновила. То је једна велика добит.

Друга бојазан као врло важна износи се, што је помета царинска стопа на жито за 25 крајцара. Та је бојазан несправдана из овога разлога. По старој аустро угарској царинској тарифи била је 50 крајцара царина на жито за све државе, данас пак све друге државе плаћају царину на жито 1 фор. и 50 крајцара, а ми плаћамо половину од тога само 75 крајцара. Дакле и ту смо добили.

И по самом трговачком уговору царинска тарифа много је боља него у старом уговору. Само на 16 предмета царинска стопа снижена је и то махом на предмете, који за нас требају, а повишена је царина на 270 артикла. То је такође једна велика добит — и то је довољна гаранција да је овај уговор добар и да га треба примити.

Истина је господо, да са овим новим уговором неће бити сви наши сталези потпуно задовољни, на пр. неће бити задовољни крупни трговци. А за што? Најбоље дућани и све ове палате, које видите на главном тргу у Београду, нису подигли они страни фабрикати, него тај стари уговор, оно царинење по вредности. Ви знате да је било случајева да је роба у вредности од 50000 динара декларисана са 20000. и због тога била је у буџету одређена сума за откуп лажно декларисане робе. Тога више неће бити.

Тога, господо, у толикој мери неће бити у новом царинском уговору, јер је он по тежини и тако они сувишни приходи, који су ушли у ценове појединаца ићи ће од сад у ценове државне. — у касе финансијске.

У опште овој дебати, која се продужава већ други дан, може се рећи, да није имало места, са тога разлога, што се уговор мора примити или одбацити у целини. Али када се зна, да ова дебата треба да послужи као материјал за доцније преговоре, који се буду водили после 10 година, онда ја мислим, да је дебата ова добро дошла.

У осталом, да од овога уговора има веће користи, зависи од нас самих, и од наших државника. Они треба да се постарају, да створе столарске пијаце и код нас. Господо, све што ми извозимо, то није луксуз, то је прека потреба и што увозимо и то је преко потребно. И нико неће рећи кад нема, нећу вам говеда свиња и т. д., јер их мора имати и по томе нема бојазни да ми то нећемо продати, јер ако не извозимо, на страну, доћи ће странци код нас, да то купе. Најважније је пак, чега ради сам и устао, а то је то, да се за благодарим многој господи посланицима, на старању и бризи, коју сам приметно, да је показују на заштиту наше индустрије и заната. И ако сам нов посланик, ја сам ипак, као занатлија, пратио рад наших скупштина и видео сам, да никад до сад није се толико заузимало за занате и радиност као сада. Сваки посланик позват је да води и бригу о занатима и индустрији ашој, па ако то учине, онда ће и нашој радиности и занатима цванути леши дани!

Председник — Исцрпљен је пријављени број говорника, само сад ако има ко од госпoде министра да говори нека изводи. (Вичу није нужно).

Владин повереник г. Др. Лаза Пачу — Дозволите ми господо скупштинари, да на завршетку дебате кажем само неколико речи још о предмету, који је данас на решавање.

Пре свега молим вас, да ми дозволите, умолити вас, да се не враћам поново на примедбе појединих скупштинара, које су учиниле на ветеринарну конвенцију. Из тих примедба ја видим да постоје многе зебње за ветеринарне конвенције. Ја вас молим, господо, да себи не задајете бриге у том погледу. Ја констатујем овде понова, да се наша ветеринарна конвенција оснива на модерним принципима за грађење тих конвенција. Најновија ветеринарна конвенција јесте конвенција која је уговорена између Немачке и Аустро-Угарске приликом последњег склапања трговинских уговора између средње Европских држава. Та конвенција јесте основа и полазна тачка за све конвенције, које ће се још градити. Наша конвенција грађена је стопу уз стопу по истим принципима. Сва правила, која се у тој конвенцији постављају као одбрана, да се на земљиште друге стране уговорнице са стоком не унесе каква заразна болест предвиђена су и у самом нашем санитарском закону, као мера чувања здравља наше домаће стоке, и као одбрана да се не би болест са места на које би се појавила пренела и на здраву још незаражену стоку. У колико би било празнина у том погледу у нашем санитарском закону најбитнији је нам сопствени интерес, да те празнине законодавним путем колико је могуће пре отклонимо. Главна и битна особина наше нове ветеринарне конвенције кад је упоредимо са старом, којој сад рек истиче јесте ова: по новој конвенцији може бити опште забране за извоз стоке само у случају конвенцијом напред одређеном и предвиђеном. Све мере остале имају за циљ да спрече извоз болесне стоке. Ту ваља нам имати на уму, да је задатак и наше ветеринарне полиције, да се о томе стара, да се ни у нашој земљи болесна стока не може кретати с места ни гонити по земљи. Кад год би било враћања транспорта, то опет може да наступи само кад је болест код стоке констатована и у том случају по конвенцији мора такав случај бити констатован протоколарно и утврђен стручним мњењем. Сматрам за потребно, господо скупштинари, овде нарочито изјавити да су нам са најмеродавнијег места по свршеним преговорима дата уверења, да ће се конвенција примењивати најлегалније. Нема сумње господо, кад год се уговор један гради, потребно је, имати вере у искреност друге стране уговорнице. Ја мислим да се не варам, кад налазим да нема разлога сумњати у дата нам уверења. Одиста не зна се, шта будућност крије. За тај случај ја могу, господо скупштинарче, само поново констатовати, да смо ми трговински уговор дали за ветеринарну конвенцију. Ако би у вршењу наших права били ометени, не кривцом својом, већ неком злом вољом, онда нам не би остало ништа друго, него да се старамо очувати своје право онако како је то једино могуће, то јест враћајући се на саму основу и полазну тачку на преговоре и њихове уговоре.

Дозволите ми, да бацам један кратак поглед и на трговински уговор. Многи од скупштинара, који су о уговору говорили у току ове дебате износили су мане и недостатке и наглашавали да Србија ни приликом склапања овога уговора није добила онолико, колико је очекивала и желела. Одиста није добила онолико, колико је очекивала и желела, то можемо најбоље посведочити ми, који смо по налогу владе и њеном овлашћењу, преговоре ове водили. Ми најбоље знамо, колико нам је влада у задатак ставила била, и колики смо део тога задатака успешно свршити могли. Ја вас господо могу уверити да је и влада, која нас је овластила, а и ми, који смо преговарали, да смо велим, обоје уложили најискреније све своје знање и оданост да стечемо својој земљи користи колико се више може. Овде ако хоћемо, да смо праведни у оцени, не смемо сметнути с ума, да је код сваког уговора у суштини реч о погодби и измирењу обостраних интереса. Код ниједног уговора не би се могло доћи до резултата, кад ниједна ни друга страна уговорница не би хтела помаћи се, од постављене мете. До уговора може се доћи, само кад обе стране уговорнице пођу једна другој на сусрет. Ко је, господо, пратио ток дебате у аустријском парламенту о новом трговинском уговору са нама, могао је стећи уверење да смо ми овом приликом остали ближи својој мети, по друга страна уговорница

т. ј. овим новим уговором Србија је добила више тековина по Аустро-Угарске. То је, господо, ваљда судба. Приликом првог уговора добила је више тековина Аустро-Угарске и ваљда је садашњи резултат у неколико напнада за онај први резултат. Правда захтева, да ово сада баш овде констатујем, да до онога резултата без сумње дошли не би, да од друге стране уговорнице није било према нама предусретљивости и ако је она била и спора и трома о чему најбоље сведочи дуги рок преговарања. По себи се разумје, да нисмо излаз нашли, без излаза остати не би могли и принуђени би били тражити какав било излаз.

Мени је изванредно мило, што сам код свих говорника, који су узимали учешћа у овој дебати могао констатовати изванредну бригу и старање за нашу привреду и наглашавање њезине важности за нашу отаџбину. Мени је исто тако мило, што је, ваљда, случај тако хтео, да нова влада баш пред почетак саме дебате о новом трговинском уговору објави у Скупштини свој програм у коме највидније место заузима привреда. Могу, господо, скупштинари, да кажем то, да нам нов трговински уговор налаже једну свету дужност према народу да најозбиљније и најсложније сви од реда порадимо на подизању народне привреде, јер будите уверени, господо, да само онај народ који је крепак и снажан у својој привреди, која по томе располаже довољном економском снагом, може рачунати на то, да при преговорима трговинским остане што ближе својим идеалима. Ако смо дакле ради, да приликом нових трговинских преговора, којима ће рок наступити, по свршетку ових, који сада почињу, желимо да забележимо веће тековине за нашу отаџбину, — не смемо ни за часак заборавити на задатак, који је напред обележен. Ја пећу овде да подижем никакве инкриминације, али сви знамо, да је тај задатак за време трајања овога уговора био са свим потиснут другим пословима, у будуће то не сме бити. Поред тога ваља нам се најозбиљније постарати, да у најкраћем року за своје извозне артикле створимо код себе, код куће трговачки центар, своју домаћу пијацу, како би они потрошачи, који наше артикле троше, могли набавити их на пијаци нашој, а не од посебника. Не варајмо се, то су задаће, које нам императивно поставља нови трговински уговор. Ја са радошћу констатујем, да се у свим говорима, који су се овде чули, наглашавала важност ове задаће.

Надам се, да ће се сложити са мном и они говорници, који су износили само мане новом трговинском уговору, као и они, који су му истицали и добре стране, — кад тврдим, да смо новим трговинским уговором, добили над главом много шири кров, по што смо га имали у старом уговору. По природи саме ствари са свим далеко отићи нисмо могли, од полазне тачке — старог уговора — али смо напред отишли колико се могло, на будућности је пак да покаже колико је то.

Министар нар. привреде Раша Милошевић. — Молим вас, господо, да ми допустите да и ја неколико речи кажем о овоме тргов. уговору. Веома ми је пријатно, што могу да кажем, да дебата вођена јуче и данас, доликује преставништву српског народа. У целој тој дебати види се јасно највећа жудња, да новим уговором буду заштићени наши привредни и финансијски интереси; види се брига да се створе и одрже они односи, који треба да постоје између суседне монархије и наше отаџбине. Ови интереси не занимају само нас, они су привлачили и патриотску бригу наших предака; они су обратили нарочиту пажњу оних државника, који су дошли после првог рата на управу земаљску.

И ја се слажем с овим говорницима, који тврде да царинска политика, што се данас води између нас и Аустро-Угарске између нас и страних држава, води своје порекло од берлинског уговора. Истина је, да нам је тим берлинским уговором стављено у дужност, да удесимо наше трговинске односе на основици модерној, да стари трговински уговор, што га је Турска била закључила с другим државама, заменимо

трговинским уговорима специјално закључених између нас и страних држава. У томе је наш добитак; признање не само политичког него и економског самоопредељења. И ако је то негина, ипак се берлински уговор није упуштао у начин и правац, којим треба да се изводе ти трговински односи између нас и Аустрије, и других земаља, који су нам начелно предложени на берлинском конгресу. По моме мишљењу, они који су били учесници, и ако не као стварни чиниоци, а оно бар као саветодавци — од стране наше државе, и којима је стављено у задатак да утичу на стварање самога трактата берлинског, и колико се нас тиче, нису били довољно схватили правац, у ком је ваљало остварити примљене обавезе. Прва и капитална погрешка, коју су они учинили одмах после Берлинског уговора, то је закључење првог трговинског уговарања са Енглеском. И та је погрешка повукла са собом и оне погрешке, што су учињене 1881 године, а којих се ми неможемо да отресемо ни дан данџи. Она господа, која су закључила уговор између Србије и Енглеске нису одмах узели за основицу специфичну тарифу, него су узели за основицу преговарања тарифу ad valorem. Ту исту погрешку, само у мањем размеру, учинили су и они, који су закључивали трговински уговор с Аустро-Угарском 1881 г., т. ј. по вредности. То је, по мом мишљењу, грешка и ја сам је као народни посланик још 1881 год. изнео у Скупштини, кад је био претрес тог уговора. Та грешка повукла је за собом све оне економне и финансиске штете, што их претресмо за прошлих 10 година. Истина је, да је у енглеском уговору двогуба грешка. Једна лежи у томе, што је уговор закључен на основи највећег повлашћења; а друга је, што је царинска тарифа удешена по вредности. То право највећег повлашћења створило је земљиште за закључивање уговора на већ уступљеној основици и с осталим државама: право дато једној држави преносило се и на друге државе; у место нарочите погодбе, важило је опште право за све државе.

Та погрешка, господо, ваља признати, у неколико је исправљена и умањена уговором од 1881 год. Тада је био закључен уговор између Аустро-Угарске и Србије, и право да кажем, то је био први трговински уговор специфичне природе, у коме су у неколико унесене специфичне одредбе царинске и потање одређени односи, који треба да постоје између два суседа. Али тадашња влада, и ако је покушала да за најважније артикле из Аустро-Угарске одреди царину по тежини, она је за већину артикала уговорила да се наплаћује царина по вредности. Само ваља при том и то признати, да је царинење по вредности, што беше усвојено 1881 год., незгодније од царинења по вредности у уговору са Енглеском у томе, што су у последњем уговору, тачно и потпуније одређени услови, под којима се може царинити роба по вредности, ако је оглашена да ће се царинити по уговору с Енглеском. Али та одредба у Енглеском уговору која није унесена у уговор с Аустро-Угарском уништена је уговором између Немачке и Србије; па и она лепа идеја, која је 1881 год. усвојена за начело преговарања, науштена је уговором између Немачке и Србије.

(Наставиће се)